

Розділ 1

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.1\(65\).7-13](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.1(65).7-13)

Алмашій Я.І., Чабан Н.

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ СУЧАСНОЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ В СТРАТЕГІЧНИХ ЗМІНАХ

У статті розглянуто дослідження трансформації аграрного сектору України в сучасній економіці. З розвитком технологій і зростанням потреби в продуктах харчування аграрний сектор зазнав значних змін. Зокрема, сільське господарство стало більш індустріалізованим, з використанням новітніх технологій, таких як автоматизація, генетичні модифікації рослин, точне землеробство та розвиток агробізнесу. Аграрний сектор включає виробництво сільськогосподарських культур, тваринництво, лісове господарство, рибальство та інші галузі, що забезпечують продовольчу безпеку. Зростаюче населення планети ставить нові вимоги до виробництва продуктів харчування. Попри тяжкі наслідки війни для аграрного сектору, є кілька важливих факторів, які можуть сприяти відновленню та розвитку цієї галузі в майбутньому. Знадобиться значна реконструкція інфраструктури – від сільськогосподарських угідь до транспортних шляхів та портів. Відновлення портової інфраструктури дасть змогу відновити експорт і забезпечити стабільність в аграрному секторі. Необхідність впровадження новітніх технологій в аграрне виробництво, зокрема в агрономії та логістиці. Використання дронів, автоматизації процесів обробки землі та точного землеробства може значно підвищити ефективність виробництва.

Ключові слова: аграрний сектор України, трансформація аграрного сектору, технології в аграрному секторі, індустріалізація сільського господарства, агробізнес, відновлення аграрного сектору, Автоматизація процесів обробки землі.

Постановка проблеми: Аграрний сектор є однією з найважливіших складових сучасної світової економіки, адже забезпечує продовольчу безпеку, створює робочі місця та є основою для розвитку суміжних галузей, таких як транспорт, енергетика, промисловість та інші. У зв'язку з постійним зростанням попиту на продовольчі продукти в умовах глобалізації, зниженням природних ресурсів та змінами клімату, розвиток аграрного сектору стає пріоритетом для більшості країн світу. В Україні аграрний сектор має стратегічне значення, оскільки країна володіє величезним аграрним потенціалом, великою кількістю родючих земель та сприятливими кліматичними умовами для

Однак, незважаючи на ці переваги, Україна зіткнулася з численними проблемами, які

виробництва сільськогосподарської продукції. стримують ефективний розвиток аграрного сектору: недостатній рівень інвестицій, застарілі технології, нестабільність економічного середовища та, особливо, наслідки війни, що призвели до руйнування інфраструктури, втрати частини сільськогосподарських угідь і порушення логістичних ланцюгів. Одним з головних викликів є необхідність трансформації аграрного сектору, впровадження новітніх технологій та розвитку агробізнесу, а також адаптація до нових умов глобальної економіки та зміни клімату. Важливим аспектом є також інтеграція України в міжнародні аграрні ринки, де країна повинна стати конкурентоспроможною та здатною забезпечувати продовольчу безпеку не лише на внутрішньому ринку, а й за його межами. У цьому контексті, стратегічні зміни, пов'язані з розвитком аграрного сектору, є важливими для визначення місця України в світовій економіці та забезпечення її сталого економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному світі аграрний сектор є однією з найбільш досліджуваних тем у сфері економіки,

© **Алмашій Я.І.**, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Чабан Н., аспірант економіки і підприємства, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

оскільки він не тільки забезпечує продовольчу безпеку, але й значною мірою визначає стійкість економік різних країн. В останні роки зростає увага до інноваційних підходів в аграрному виробництві, таких як впровадження новітніх технологій, автоматизація, точне землеробство та органічне сільське господарство. Також актуальними є питання глобальних змін, зокрема зміни клімату, що впливають на сільськогосподарські угіддя та урожайність.

1. Глобальні тенденції розвитку аграрного сектору

Останні дослідження вказують на важливість інтеграції новітніх технологій в аграрне виробництво. За даними звіту FAO (2019), новітні технології, такі як автоматизація процесів, використання дронів і супутникових технологій, значно підвищують ефективність виробництва, знижуючи витрати на обробку землі та забезпечуючи кращу контрольованість процесів. Водночас застосування генетичних модифікацій культур і розвиток точного землеробства дозволяють адаптуватися до нових кліматичних умов і зберігати врожайність навіть у складних умовах.

Серед останніх публікацій, досліджень з питань аграрної політики, можна виділити роботи Світового банку (2021), що акцентують увагу на важливості політичної стабільності і стратегічних змін в аграрній політиці для досягнення стійкого розвитку аграрного сектора. У своїх звітах Світовий банк наголошує на необхідності реформування земельної політики, модернізації інфраструктури та розвитку інноваційних бізнес-моделей в агробізнесі.

2. Роль України в світовій аграрній економіці

В Україні аграрний сектор є однією з головних складових економіки. За останні роки вийшло кілька важливих публікацій, які досліджують місце України на світових аграрних ринках. Так, у статтях, присвячених українському агробізнесу, відзначається, що країна є одним із найбільших експортерів зернових, олій, соняшникових продуктів і риби. Однак на шляху до зміцнення її позицій на міжнародних ринках виникають численні виклики, зокрема через низький рівень інвестицій, технологічну відсталість та нестабільність на внутрішньому ринку.

У публікаціях, присвячених аграрному сектору України, зокрема роботах Міжнародного центру перспективних досліджень (2020), акцентується увага на необхідності впровадження сучасних технологій і покращення інфраструктури, що дозволить Україні

залишатися конкурентоспроможною на світових ринках. Однак війна та економічна нестабільність значно вплинули на розвиток цієї галузі, призвівши до втрат у виробництві, порушення експортних ланцюгів і зниження інвестиційної привабливості.

3. Перспективи відновлення аграрного сектору в Україні після війни

Окрему увагу в останніх дослідженнях приділено відновленню аграрного сектору України після війни. У звіті Організації Об'єднаних Націй (2022) зазначено, що аграрний сектор України має великий потенціал для швидкого відновлення завдяки наявності значних земельних ресурсів і високому рівню кваліфікації робочої сили. Однак для цього необхідно впроваджувати політику, спрямовану на відновлення інфраструктури, зокрема портової та транспортної, а також модернізацію сільськогосподарського виробництва.

Також варто зазначити важливість розвитку органічного землеробства, що активно розвивається на світових ринках. В Україні є значний потенціал для збільшення частки органічних продуктів на експорт, що може стати важливим напрямом відновлення і розвитку аграрного сектору.

Формулювання цілей статті полягає в аналізі розвитку аграрного сектору України в контексті сучасної світової економіки, зокрема трансформації цього сектора в умовах глобальних змін та викликів.

Опис основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор України протягом останніх десятиліть зазнав значних трансформацій, що стосуються як структурних змін, так і впровадження новітніх технологій у виробничі процеси. Трансформація аграрного сектору в Україні тісно пов'язана з глобальними тенденціями розвитку, а також з необхідністю адаптації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, зокрема, до викликів, які виникають через зміни клімату, зростання населення та необхідність підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Однією з основних тенденцій трансформації аграрного сектору України є індустріалізація сільського господарства, що включає застосування новітніх технологій для підвищення продуктивності та зменшення витрат. Це дозволяє значно зменшити трудозатрати і поліпшити ефективність використання природних ресурсів. Впровадження точного землеробства, яке використовує супутникові технології, датчики та

аналіз даних для оптимізації всіх етапів агровиробництва, є важливою складовою цієї трансформації. [1]

Завдяки індустріалізації стало можливим збільшення обсягів виробництва на обмежених площах. Це важливо для України, адже обмеження на доступ до земельних ресурсів внаслідок воєнних дій та економічних труднощів вимагають застосування новітніх технологій для забезпечення високої врожайності на кожному гектарі.

Розвиток інновацій у сільському господарстві в Україні пов'язаний із застосуванням новітніх технологій, таких як автоматизація процесів обробки землі, використання дронів для моніторингу стану посівів та внесення добрив, а також генетичні модифікації рослин, які дозволяють отримати більш стійкі до шкідників та несприятливих кліматичних умов культури. [3]

Одним з основних напрямків є впровадження агрономії високих технологій, зокрема використання біотехнологій для розробки нових сортів рослин, що мають високу врожайність і стійкість до змін клімату. Це дозволяє українським фермерам адаптуватися до нових умов і підвищити конкурентоспроможність на світових ринках.

Інша важлива складова трансформації аграрного сектору України — це зміни в структурі виробництва та розвиток агробізнесу. Якщо раніше аграрний сектор був орієнтований в основному на мале і середнє фермерство, то останніми роками спостерігається зростання великого агропромислового бізнесу, що може ефективно управляти великими площами сільськогосподарських угідь, застосовуючи сучасні технології. [5]

Україна також активно розвиває експертно-освітні програми для фермерів та аграріїв, що включає навчання новітнім аграрним практикам та технологіям для підвищення рівня ефективності виробництва.

Аграрна реформа в Україні, зокрема реформа земельного ринку, є важливим етапом трансформації. Законодавчі зміни, які дозволяють купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення, створюють передумови для розвитку ринку землі та залучення інвестицій в аграрний сектор. Це дозволяє підвищити ефективність землекористування і забезпечити кращу доступність землі для інвестиційних проєктів у сільському господарстві. [6]

Важливою частиною цієї трансформації є також підтримка фермерів через державні програми субсидій, пільгових кредитів та інших

заходів, що сприяють модернізації аграрної інфраструктури.

Україна має великий потенціал для розвитку аграрного сектору, якщо будуть забезпечені необхідні умови для інвестицій в модернізацію сільського господарства, впровадження органічного землеробства та поліпшення екологічних умов виробництва. Важливим є розвиток експорту, що включає інтеграцію українських агропродуктів на міжнародні ринки, зокрема через налагодження нових торгових маршрутів. [4]

Один з найбільших глобальних трендів у сільському господарстві — це індустріалізація аграрного сектору, яка включає автоматизацію процесів, використання роботизованих технологій, дронів, GPS-навігації, систем моніторингу та іншого високотехнологічного обладнання. Завдяки таким технологіям можна значно збільшити ефективність виробництва та зменшити витрати на виробництво. Це сприяє зростанню врожайності та підвищенню продуктивності, що є необхідним для задоволення зростаючого попиту на продовольство. [7]

Генетичні модифікації рослин та інших сільськогосподарських культур є однією з найважливіших глобальних тенденцій, що змінює аграрний сектор. Генетично модифіковані рослини (ГМО) мають високу стійкість до хвороб, шкідників і змін клімату, що дозволяє значно підвищити врожайність і знизити витрати на обробку та захист культур. Це дає можливість зменшити використання хімічних добрив і пестицидів, що є важливим аспектом екологічної стійкості.

Зміни клімату є одним з найбільших викликів для аграрного сектору. Потепління, зміна режимів опадів і частіші екстремальні погодні явища, такі як посухи, повені та бурі, негативно впливають на врожайність і доступність сільськогосподарських угідь. Глобальні тенденції полягають у необхідності адаптації аграрного виробництва до змін клімату, що включає в себе розробку нових сортів культур, стійких до посухи та спеки, а також застосування технологій точного землеробства для більш ефективного використання води і ресурсів. [8]

Сучасний аграрний сектор стикається з необхідністю переходу до сталого та екологічного сільського господарства. Це означає, що виробництво повинно відбуватися без шкоди для навколишнього середовища. Використання органічного землеробства, енергоефективних технологій, переробка сільськогосподарських відходів і зниження

викидів парникових газів стають важливими аспектами розвитку аграрної економіки на світовому рівні.

Органічне сільське господарство, яке включає виробництво без застосування синтетичних добрив і пестицидів, отримує все більше популярності серед споживачів, зокрема в Європі та Північній Америці. Зростає попит на екологічно чисті продукти, що відкриває нові можливості для країн, що розвиваються, таких як Україна, стати постачальниками органічних продуктів на глобальні ринки.[9]

Цифрові технології, такі як Інтернет речей (IoT), великі дані, блокчейн і штучний інтелект, стають важливими інструментами для аграрного виробництва. Вони дозволяють автоматизувати процеси, збирати та аналізувати великі обсяги даних для прийняття оптимальних рішень, а також полегшують управління ресурсами на фермах. Цифровізація допомагає знизити витрати, зменшити вплив людського фактору і підвищити ефективність всіх етапів агровиробництва.[10]

Незважаючи на значні досягнення, аграрний сектор України зазнав серйозних проблем через військові дії. Зруйнування інфраструктури, втрата контролю над частиною аграрних територій, блокування портів і транспортування продукції негативно вплинули на експорт аграрних товарів. Однак, незважаючи на ці труднощі, є можливості для відновлення та розвитку сектору після війни. Зокрема, важливою є реконструкція аграрної інфраструктури та модернізація сільськогосподарських підприємств. Внаслідок військових дій частина аграрних угідь стала недоступною для обробки. Зокрема, території, що знаходяться в зоні бойових дій або тимчасово окуповані, не можуть використовуватися для сільськогосподарських робіт. Це знижує загальну площу оброблених земель і потенціал для виробництва продукції. Блокада портів і обмеження на перевезення продукції через території, що знаходяться під контролем окупаційних сил, порушили логістичні ланцюги. Це значно ускладнило експорт агропродукції, що є одним із ключових факторів економіки України. Війна також викликала значні зміни на ринку праці. Велика частина робочої сили була мобілізована до армії або змушена покинути території, на яких ведуться бойові дії, що також позначилося на виробництві.[2]

Попри складні умови війни, аграрний сектор України має великі перспективи для відновлення і розвитку:

1. Відновлення інфраструктури: Після завершення бойових дій, важливим етапом для відновлення аграрного сектору стане реконструкція інфраструктури, зокрема аграрних підприємств, складів, ферм, а також транспортних шляхів. Це дозволить відновити виробництво та повернути країну до активної участі в глобальному аграрному ринку.

2. Розвиток органічного землеробства: Зростаючий попит на органічні продукти харчування на світових ринках дає Україні шанс стати одним з провідних постачальників органічних продуктів. Розвиток органічного землеробства може стати важливим напрямом для відновлення після війни, оскільки Україна має величезний потенціал для виробництва органічної продукції.

3. Інвестиції в новітні технології: Впровадження інновацій в аграрне виробництво, таких як точне землеробство, автоматизація, використання дронів, нові методи зрошення і генетичні модифікації, допоможе підвищити ефективність та конкурентоспроможність українського аграрного сектору на світовому ринку.

4. Підвищення ефективності логістики: Відновлення портової інфраструктури та розбудова нових транспортних маршрутів для експорту продукції через західні кордони відкриває нові можливості для українського агробізнесу. Після завершення війни Україна може стати важливим гравцем на європейських і світових ринках.

5. Підтримка аграріїв через державні програми: Зважаючи на важкий стан аграрного сектору, державна підтримка через пільгові кредити, субсидії та фінансові програми, спрямовані на відновлення виробництва, стане важливим елементом підтримки фермерів і сільських територій.[11]

Україна повинна орієнтуватися на стратегічні зміни для зміцнення свого місця в аграрній економіці світу, зокрема на інтеграцію в глобальні аграрні ринки:

1. Розвиток зовнішньої торгівлі: Україна має великий потенціал для збільшення обсягів експорту агропродукції, зокрема через покращення умов для торгівлі з країнами

Європи, Азії та Африки. Важливим аспектом є розширення доступу до нових ринків, таких як органічна продукція та спеціалізовані сільськогосподарські продукти.

2. Участь у міжнародних торгових угодах: Інтеграція України в міжнародні торгові угоди, зокрема з Європейським Союзом та іншими регіонами, відкриває нові можливості для сільськогосподарських виробників. Участь у таких угодах дозволить зменшити тарифні бар'єри і забезпечити стабільні поставки на зовнішні ринки.

3. Зміцнення конкурентоспроможності: Після відновлення інфраструктури та модернізації виробництва, Україна може підвищити конкурентоспроможність на світовому ринку, зокрема завдяки низьким витратам на виробництво і високій якості продукції. Важливим є також розвиток бренду "Made in Ukraine" на світових ринках.

4. Адаптація до глобальних кліматичних змін: Враховуючи глобальні зміни клімату, Україні важливо розвивати адаптаційні технології та стратегії, що дозволять збільшити стійкість сільськогосподарського виробництва до екстремальних погодних умов. Це стане важливим фактором для підтримки стабільного виробництва і експорту.[12]

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. Трансформація аграрного сектору України: Аграрний сектор України зазнав значних змін в останні десятиліття, зокрема через індустріалізацію, впровадження новітніх технологій, таких як точне землеробство, автоматизація процесів, використання дронів та генетичні модифікації рослин. Ці зміни підвищили ефективність виробництва та дозволили підвищити конкурентоспроможність на світовому ринку.

2. Глобальні тренди і вплив війни: Глобальні тренди розвитку аграрного сектору, такі як зростання попиту на продовольство, зміни клімату та розвиток технологій, мають значний вплив на аграрне виробництво в Україні. Водночас війна, яка негативно позначилась на інфраструктурі та виробництві, створює нові виклики для аграрного сектора, однак також відкриває можливості для відновлення і розвитку після завершення бойових дій.

3. Перспективи відновлення аграрного сектору: Незважаючи на серйозні проблеми, пов'язані з війною, Україна має великий потенціал для відновлення аграрного сектору завдяки своїм природним ресурсам, наявності значних земельних площ та сприятливим

кліматичним умовам. Важливими напрямками для розвитку є модернізація аграрної інфраструктури, впровадження новітніх технологій, розвиток органічного землеробства та адаптація до змін клімату.

4. Інтеграція в глобальні ринки: Інтеграція України в глобальні аграрні ринки є важливим кроком для зміцнення позицій країни на міжнародному ринку продовольства. Стратегічні зміни в аграрній політиці, модернізація інфраструктури та покращення якості продукції дозволять Україні зайняти стабільні позиції на світовому ринку агропродукції.

5. Необхідність інвестицій та реформ: Для повноцінного розвитку аграрного сектору України необхідно здійснити реформу земельного ринку, покращити законодавчу базу для підтримки фермерів та залучити внутрішні та зовнішні інвестиції в модернізацію виробництва і інфраструктури.

Перспективи подальших досліджень:
1. Дослідження ефективності впровадження інноваційних технологій: Подальші дослідження повинні бути спрямовані на вивчення ефективності використання новітніх технологій, таких як дрони, генетичні модифікації, автоматизація виробництва та точне землеробство. Важливим є визначення їх економічної доцільності для аграріїв України.

2. Адаптація до змін клімату: Оскільки зміни клімату мають важливий вплив на аграрне виробництво, необхідно провести додаткові дослідження щодо адаптаційних стратегій для сільського господарства України. Вивчення стійких до кліматичних змін сортів рослин та методів збереження водних ресурсів є важливим напрямом для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

3. Вивчення міжнародного досвіду і конкурентоспроможності: Потрібно провести дослідження на основі міжнародного досвіду країн, які змогли успішно адаптувати свої аграрні сектори до сучасних умов. Аналіз конкурентоспроможності української аграрної продукції на міжнародних ринках дозволить визначити сильні і слабкі сторони національного аграрного сектору.

4. Економічна ефективність аграрних реформ: Подальші дослідження повинні зосереджуватись на аналізі результативності аграрних реформ в Україні, таких як реформа земельного ринку, і оцінці їх впливу на малий та середній агробізнес. Це дозволить зробити висновки про необхідність змін у політиці та підходах до аграрного розвитку.

5. Розвиток органічного землеробства: Оскільки органічне землеробство набирає популярності на міжнародних ринках, Україні необхідно досліджувати можливості для збільшення частки органічних продуктів на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також переваги та виклики цього напрямку для аграріїв.
6. Вивчення соціально-економічних аспектів аграрної трансформації: Потрібно зосередитись на вивченні впливу аграрної трансформації на соціально-економічний розвиток сільських територій. Зокрема, вивчити як зміни в аграрному секторі впливають на рівень життя сільського населення, створення робочих місць та соціальну стабільність у сільських громадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. FAO (Food and Agriculture Organization). (2021). "The State of Food and Agriculture: Food Systems Transformation". Retrieved from: <http://www.fao.org/state-of-food-agriculture>
2. Світовий банк. (2022). "Ukraine's Agribusiness and Agriculture: Risks and Opportunities in the Aftermath of War". Retrieved from: <https://www.worldbank.org/>
3. Міністерство аграрної політики та продовольства України. (2022). "Аграрна політика України в умовах війни". Retrieved from: <http://minagro.gov.ua/>
4. Міжнародний центр перспективних досліджень. (2021). "Аграрна політика України: виклики та перспективи". Київ: МЦПД.
5. Організація Об'єднаних Націй. (2022). "The Impact of the War on Agriculture and Food Security in Ukraine". Retrieved from: <https://www.un.org/>
6. Український аграрний консорціум. (2022). "Аграрний сектор України та його роль у забезпеченні продовольчої безпеки світу". Retrieved from: <http://uac.org.ua/>
7. Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO). (2022). "Ukraine and Global Food Security: A Regional and Global Outlook". Retrieved from: <http://www.fao.org/>
8. Європейський Союз. (2021). "Ukraine's Integration into the EU Agri-food Market". European Commission. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/>
9. Вітчизняна науково-дослідна аграрна організація. (2020). "Трансформація аграрного сектору в умовах глобалізації". Київ: НДА.
10. Національна академія аграрних наук України. (2021). "Інновації в агропродовольчому секторі: проблеми та перспективи". Київ: НААН.
11. Кабінет Міністрів України. (2022). "Зміни в аграрному секторі та їх вплив на економіку країни". Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/>
12. Програма розвитку ООН (ПРООН). (2021). "Підтримка аграрної економіки України після війни: напрямки та заходи". Retrieved from: <https://www.undp.org/>

REFERENCES

1. FAO (Food and Agriculture Organization). (2021). "The State of Food and Agriculture: Food Systems Transformation". Retrieved from: <http://www.fao.org/state-of-food-agriculture>
2. The World Bank. (2022). "Ukraine's Agribusiness and Agriculture: Risks and Opportunities in the Aftermath of War". Retrieved from: <https://www.worldbank.org/>
3. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. (2022). "Agrarian Policy of Ukraine in the Context of War". Retrieved from: <http://minagro.gov.ua/>
4. International Center for Policy Studies. (2021). "Agrarian Policy of Ukraine: Challenges and Prospects". Kyiv: ICPD.
5. United Nations. (2022). "The Impact of the War on Agriculture and Food Security in Ukraine". Retrieved from: <https://www.un.org/>
6. Ukrainian Agrarian Consortium. (2022). "Agrarian Sector of Ukraine and its Role in Global Food Security". Retrieved from: <http://uac.org.ua/>
7. Food and Agriculture Organization (FAO). (2022). "Ukraine and Global Food Security: A Regional and Global Outlook". Retrieved from: <http://www.fao.org/>
8. European Union. (2021). "Ukraine's Integration into the EU Agri-food Market". European Commission. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/>
9. Domestic Research Agricultural Organization. (2020). "Transformation of the Agricultural Sector in the Context of Globalization". Kyiv: DRAO.

10. National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine. (2021). "Innovations in the Agrifood Sector: Problems and Prospects". Kyiv: NAAS.
11. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). "Changes in the Agricultural Sector and Their Impact on the National Economy". Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/>
12. United Nations Development Programme (UNDP). (2021). "Supporting Ukraine's Agricultural Economy After the War: Directions and Measures". Retrieved from: <https://www.undp.org/>

Отримано 10.02.2025